

Omaisyhteistyön toimintamalli vanhuspalveluissa

Tuija Kotiranta, Omaisena edelleen ry, Oras-projekti 2009 -2011

Taina Laakso, Kanta-Hämeen POLKKA -hanke, 2009 -2011, Väli-Suomen IKÄKASTE-ÄLDRE-KASTE

Omaisyhteistyön työpaja ammattihenkilöstölle

Tavoite

Omaisyhteistyön työpajatyöskentelyn tavoitteena on edistää omaisten ja hoitohenkilökunnan välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta sekä valmentaa heitä kohtaamaan muutos- ja siirtymävaihetta läpikäyviä asukkaita ja heidän omaisiaan. Työpajatyöskentely soveltuu esimerkiksi hoito- ja vanhainkotien, koti- ja asumispalveluiden omaisyhteistyön käynnistäjäksi ja omaisyhteistyön suunnittelun tueksi.

Käytännön järjestelyt

Työpajatyöskentelyä varten on hyvä varata aikaa kolme tuntia. Hoitokotien työtehtävistä johtuen ihanteellisin aika työpajoille on arkisin klo 13-16 välisenä aikana. Jotta aiheen työstäminen on intensiivistä ja omakohtaista, kannattaa työpajaan osallistuvien määrä pitää suhteellisin pienenä 10-12 (max 20) hlöä. On tärkeää, että työyhteisön jokainen työntekijä voi osallistua työskentelyyn. Tästä syystä työpajoja järjestetään samansisältöisinä henkilöstön määrästä riippuen kaksi tai kolme kertaa, jotta jokaisella on mahdollisuus työstää omia kokemuksiaan kohtaamisen tilanteista ja tuottaa ajatuksiaan ja ideoitaan työyhteisönsä kuultavaksi. Yhteisen foorumin luominen edellyttää resursointia työnantajalta ja esimiehen hyväksyntää kehittämistyölle. Esimiehet ovatkin avainasemassa työyhteisön kehittämisen kohteita valittaessa. Mahdollisuus teemalliseen pohdintaan ja keskusteluun yhdessä työtoverien kanssa palvelee niin omaisyhteistyön edistämistä, työyhteisön kehittämistä kuin hoitajien työhyvinvointiakin. Työpajan aloittaminen yhteisellä kahvihetkellä tai lounaalla tukee asialle myönteisen ilmapiirin luomista.

Työpajan ohjelma

1. Työpajan aloitus
 - Tervetuloa työpajaan
 - a. Kahvit/ lounas
 - b. Esimies tai tiiminvetäjä johdattelee omaisyhteistyön teemaan.
 - Millainen näkemys omaisyhteistyön tarpeellisuudesta hoitoyksikössä/ hoitoympäristössä on tällä hetkellä?
 - Mitä työnantajataho, esimies odottavat työskentelyltä?
2. Omaisyhteistyöhön ja työpajaan liittyvät toiveet, odotukset ja kokemukset

Tarvittaessa osallistujat esittäytyvät toinen toisilleen ja samalla kootaan työpajaan osallistuvien odotukset iltapäivän aiheesta. Isoissa hoitoyksiköissä kaikki hoitajat eivät ehkä tunne vuorotyön luonteesta johtuen toisiaan entuudestaan. Kokeneempien työntekijöiden ja alalle vasta valmistuneiden on myös tärkeää kuulla toistensa työhistoriaa ja vaihtaa kokemuksia hoitotyöstä. Kierroksen voi aloittaa esimerkiksi seuraavilla tukikysymyksillä:

- a) Mikä sinua mietityttää omaisyhteistyössä?
- b) Millaisia kokemuksia sinulla on omaisten kohtaamisesta?

Näiden teemakysymysten avulla käydään läpi työntekijöiden kokemuksia aiheesta ja samalla kirjataan fläppipaperille keskeisimpiä kommentteja omaisyhteistyöstä. Kierroksen tuloksena saadaan konkreettisia havaintoja ja kehittämistarpeita mihin omassa työyhteisössä tulisi keskittyä jatkossa ja mitkä ovat ne haasteet, joihin tulisi puuttua. Fläppipaperille kootut asiat ovat tärkeä osa työpajan tuotoksia, ja ne tulisikin kirjata muistioksi pian työpajan jälkeen.

3. Luento. Työpajan yhteyteen on hyvä liittää alustus tai luento omaisyhteistyötä tukevasta aiheesta esim. kohtaamisen haasteet, luottamuksen tai turvallisuuden tunteen vahvistaminen muutostilanteissa.
4. Pienryhmätyöskentely. Aiheiden valinta 5 min. Työskentely 20 min. Ryhmätöiden purku yhteisesti 20 min./ryhmä.

Valitaan alkukierroksen aikana fläppipapereille kootuista teemoista keskeisimmät. Työntekijät saavat itse tehdä valinnan ja äänestää esimerkiksi kolme aihetta, joita käsitellään iltapäivän lopuksi. Ryhmien ja ryhmätöiden määrä riippuu työpajaan osallistuvien lukumäärästä. Yhden työpajan aikana 3-4 aihetta riittää, jotta yhteistä kommentointiaikaa jää tarpeeksi. Kokemusten mukaan omaisyhteistyö herättää paljon keskustelua työntekijöiden joukossa, sillä aiheen työstämiseen ei ole yleensä työaikaa tai foorumia työntekijän taholta järjestetty. Valittujen aiheiden otsikot kirjataan vaikkapa fläppipaperille tai tietokoneelle, ja ryhmäläiset saavat kirjata pienryhmien tuotokset näkyville. Kukin ryhmä esittelee teeman muille ja muut työpajaan osallistuvat saavat kommentoida ja tehdä lisäyksiä ryhmän työhön. Nämä aiheet ja niiden kirjaaminen myös muistioksi on tärkeä väline omaisyhteistyön kehittämisen prosessissa. Yhteisen pohdinnan ja kirjaamisen kautta saadaan työntekijöiden asiantuntijuus näkyväksi ja yhteiseen käyttöön.

Esimerkkejä työntekijöiden valitsemista aiheista omaisyhteistyön työpajoissa

1. Ensikohtaamisen tärkeys
 2. Omaisen rohkaiseminen päätöksentekoon
 3. Kuntouttava työote ja sen selventäminen omaisille
 4. Perhelähtöisyyden tukeminen vanhainkodissa
 5. Lyhytaikaishoito, mitä asioita tulee ottaa esille omaisen kanssa
 6. Miten tukea luopumisen prosessia
5. Yhteenveto ja päivän päätös. Työpajasta kerätään mahdollisesti kirjallinen palaute tai pyydetään lyhyitä kommentteja työskentelyn hyödyllisyydestä. Todetaan, että tästä työskentelystä kirjoitetaan muistio. Luodaan katsaus päivän aikana valittuihin teemoihin, ja päätetään miten kehittämisen prosessi etenee jatkossa. Omaisyhteistyön kehittäminen jatkuu yhdessä sovitun mukaisesti. Kirjallisen palautteen kokoamiseen liittyviä tukikysymyksiä
 1. Mieleni työpajasta
 2. Erityisesti minua mietityttää tällä hetkellä omaisten ja ammattihenkilöstön välisessä yhteistyössä
 3. Mikä työpajassa oli itselleni tänään mielenkiintoisinta?
 4. Mikä oli mielestäni tärkein asia, jonka opin tänään?
 5. Miten voisin hyödyntää oppimaani?

Omaisyyhteistyön toimintamalli vanhuspalveluissa

Tuija Kotiranta, Omaisena edelleen ry, Oras-projekti 2009 -2011

Taina Laakso, Kanta- Hämeen POLKKA –hanke 2009-2011, Väli-Suomen IKÄKASTE-ÄLDRE-KASTE

Omaisten tilaisuudet

Lähes kaikissa hoivakodeissa järjestetään vuodenkiertoon ja juhlapyyhiin liittyviä ohjelmallisia tilaisuuksia ja virkistystapahtumia, jonne asukkaiden lisäksi omaiset ovat tervetulleita. Joulujuhlat, äitien-, isänpäivät tai ulkoilutapahtumat ilahduttavat kaikkia osapuolia. Omaisia kannattaa kutsua mukaan myös näiden juhlien ennakkovalmisteluihin ja juhlanjärjestelyihin. Esimerkiksi soittotaitoisia lapsenlapsia tai runoja lausuvia omaisia voi myös tiedustella mukaan yhteisölliseen toimintaan.

Omaisten ja vanhuspalveluiden työntekijöiden välistä yhteistyötä ja vuoropuhelua tukevia teematilaisuuksia kannattaa myös rohkaistua järjestämään. Ne lisäävät luottamusta kaikkien osapuolten välillä. Omaisille suunnatut tilaisuudet antavat mahdollisuuden omaisten kuulemiseen ja rauhalliseen kohtaamiseen. Yksinkertaisimmillaan omaisten tilaisuus voidaan järjestää esimerkiksi lyhyehkönä iltatilaisuutena. Monet iäkkäät omaiset suosivat myös iltapäiville järjestettäviä tilaisuuksia. Kahvihetken yhteyteen järjestettävän omaisten tilaisuuden teemaksi soveltuu hyvin vaikkapa hoitokodin päivittäisen ohjelman läpikäyminen ja omaisten toiveiden kuuleminen.

Säännöllisesti järjestetyt tilaisuudet, esimerkiksi kahdesti vuodessa, ovat luonteva tapa myös tiedottaa hoitokodin arkeen liittyvistä tai henkilöstöä koskevista muutoksista. Näissä tilaisuuksissa vastaavan työntekijän on hyvä olla paikalla. Tilaisuuden kestoksi riittää hyvin 1,5 -2 tuntia kahvituksineen ja keskusteluineen. Tapaamisen loppuajan voi myös jättää avoimeksi, jotta omaiset voivat henkilökohtaisemmissa kysymyksissään jäädä juttelemaan esim. vanhuksen omahoitajan kanssa. Omaiset usein odottavat järjestettäviltä tilaisuuksilta hoitoon liittyviä ajankohtaisimpien asioiden päivittämistä sekä paikkaa ja tilaisuutta, jossa esittää kysymyksiä. Yhteisen epävirallisen keskustelukulttuurin edistäminen on kelpo syy kokoontua. Omaisille suunnattuja teematilaisuuksia voi järjestää yhteistyössä myös paikallisten omais- ja potilasjärjestöjen, seurakuntien ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Näiltä toimijoilta löytyy asiaosaamista eri elämänalueilta, ja työntekijät saavat jaettua ohjelmallista vastuuta.

Ehdotuksia omaisten tilaisuuksien teemoiksi

Muutostilanteet ja tunteet

Muutostilanteet ja oma jaksaminen

Kodin ulkopuoliseen hoitoon siirtyminen

Tiedottaminen ja siihen liittyvät omaisten toiveet

Perhelähtöisyyden tukeminen

Omaisten tilaisuuden sisältö (kesto esim. 1,5 tuntia)

1. Tervetulosanat (työntekijöiden edustaja)
2. Kahvitus
3. Lyhyt alustus /luento/tietoisku ennalta sovitusta teemasta
4. Yhteinen keskustelutuokio (työntekijä tai vieraileva luennoitsija ohjaa)
5. Mahdollisuus jäädä keskustelemaan henkilökunnan kanssa

Osallistuneilta voi kerätä myös palautetta illan kulusta sekä ideoita ja toiveita yhteistyön kehittämiseksi. Joitakin toiveita ja kysymyksiä on helpompaa esittää nimettömänä. Tästä syystä kannattaa toisinaan kysellä yhteistyöhön ja hoitoon liittyviä ajatuksia myös palautelomakkein.

Palautelomakkeen kysymyksiä, esim.

Millaisia toiveita, odotuksia sinulla on läheisesi hoitoon liittyen?
Erityisesti minua mietityttää omaisten ja työntekijöiden yhteistyössä
Toivon jatkossa tilaisuuksia, alustuksia aiheesta
Mitä muuta haluan sanoa?

Omaisyyhteistyön toimintamalli vanhuspalveluissa/

Tuija Kotiranta, Omaisena edelleen ry, Oras-projekti 2009 -2011

Taina Laakso, Kanta-Hämeen POLKKA -hanke, Väli-Suomen IKÄKASTE-ÄLDRE-KASTE

Omaisten vertaisryhmät

Elämänkaarelle osuus monia tilanteita, joissa vertaistoiminnasta kuten vertaisryhmästä voi olla tukea omalle jaksamiselle. Puolison tai elämäkumppanin vakava sairastuminen, lyhytaikaishoitojaksojen aloittaminen tai siirtyminen lopullisesti hoitokotiin on käännekohta parisuhteelle. Ikääntyneen äidin tai isän siirtyminen osaksi yhteisöllisempää asumista tai uutta kotia on taitekohta myös keski-ikäiselle omaiselle.

Kaikki eivät yhteisiä kokoontumisia kaipaa, mutta osaa omaisista ne kiinnostavat. Omaisten ryhmän järjestämiseen voi saada tukea vertaisryhmien ohjaamiseen perehtyneiden paikallisten järjestöjen tai seurakunnan työntekijöiden taholta. Omaisten vertaisryhmä voi olla toiminnaltaan avoin tai suljettu.

Hämeenlinnan kaupungin vanhuspalveluita tarjoavassa Voutilakeskuksessa, jossa toimii kolme pitkäaikaishoivan yksikköä, kokoontuu kuukausittain vanhainkodissa asuvien asukkaiden omaisille suunnattu Omaisten kahvila. Tämä toiminta on vakiintunut osaksi keskuksen omaisyyhteistyötä. Tapaamiset ovat avoimia kaikille talossa käyville omaisille, ja niihin voi osallistua sitoutumatta sen tiiviimmin toimintaan. Käytännössä monet osallistujista osallistuvat tapaamisiin säännöllisesti. Voutilakeskus tarjoaa kahvit, ja Uppsalankaaren palveluvastaava vastaa kahvilatoiminnan tiedottamisesta ja ohjelman sisällöstä.

Suljettu vertaisryhmä puolestaan perustetaan määräaikaiseksi, esimerkiksi yhdeksi lukuvuodeksi tai sovitaan yhteiset viisi tapaamiskertaa. Vanhuspalveluiden sisällä toimiva vertaisryhmä voi kokoontua kerran kuukaudessa, esim. viisi kertaa 1,5- 2 tunnin jaksoissa. Kahvituksen järjestäminen vaatii etukäteisvaivaa, mutta on usein tärkeä osa ryhmän kulkua. Toisaalta monissa omaisryhmissä osallistujat hakevat kahvinsa omalla kustannuksella vanhainkodin kahviosta ennen tilaisuuden alkua. Kokemusten mukaan lyhytaikaishoitoon osallistuvien omaisille tai juuri vanhainkotiin muuttaneiden omaisille suunnatulle vertaisryhmälle olisi tarvetta. Nämä elämän käännekohdat koetaan parisuhdetta ja perhettä kuormittavina. Ryhmää varten on hyvä sopia etukäteisteemat, jotka jaksottavat vertaisryhmän prosessin etenemistä. Näissä ryhmissä ei niinkään kaivata asiantuntijaluentoja, sillä mahdollisuus yhteiseen keskusteluun ja jakamiseen on oleellisempaa.

Ehdotuksia omaisten ryhmien teemoiksi

Omaisena vanhainkodissa

Omaisena ja työntekijän kohtaamisen haasteet

Luottamuksen syntymisen edellytykset

Ikääntymisen mukanaan tuomat muutokset

Omaisena oma hyvinvointi

Roolin muutokset

Suuntautuminen eteenpäin